

Смертні вироки мали бути підписані місцевим начальником союзних військ [8]. Таким чином, ми бачимо, наскільки цікавими, багатоманітними та стрімкими були події в Китаї в кінці ХІХ – на початку ХХ століття.

Література:

1. Одесские Новости. 1901. № 5172, понедельник, 1 января.
2. Там само. № 5173, среда, 3 января.
3. Там само. № 5174, четверг, 4 января.
4. Там само. № 5175, пятница, 5 января.
5. Там само. № 5176, суббота, 6 января.
6. Там само. № 5177, понедельник, 8 января.
7. Там само. № 5178, вторник, 9 января.
8. Там само. № 5179, среда, 10 января.

УДК 101:821.581-312.9'06 (045)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-284-8-9>

Кретов П. В.

ORCID: 0000-0003-2593-3731

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії та релігієзнавства

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

Кретова О. І.

ORCID: 0000-0002-3947-4479

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри слов'янської філології,

зарубіжної літератури та методики навчання

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

ІДЕОЛОГІЧНІ ЕКСПЛІКАЦІЇ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ НАУКОВОЇ ФАНТАСТИКИ

Ключові слова: Китай, наукова фантастика, Лю Цисінь, ідеологія, дискурс.

Стрімкий розвиток сучасної китайської цивілізації є безсумнівним, і до нього прикуто пильну увагу всього світу – як на рівні геополітичних,

економічних, соціальних, технологічних його аспектів, так і на рівні тих викликів, які він продукує для сучасної футурології. Не викликає також сумнівів і те, що цей розвиток є цілком амбівалентним у всіх згаданих площинах, що, на нашу думку, визначається фундаментальною суперечністю чи то парадоксом, пов'язаним з формами асиміляції тезаурусу концептуальних смислів умовного Заходу умовним Сходом (Китай) та когнітивними й ментальними деформаціями, цим обумовленими. І в цьому сенсі, на відміну від західної традиції, сучасна китайська фантастика іманентно ідеологізована, оскільки претендує на запровадження регулятивів діяльності людства в цивілізаційному масштабі. Власне йдеться про стару колізію між західним індивідуалізмом, який ініціює рух і розвиток від людини як соціальної та інтелектуальної монади, й колективною свідомістю Сходу, яка апелює до соціальної уніфікації і логіки взаємодії спільнот як великих груп – культур і цивілізацій. Так чи інакше, розгляд філософського та ідеологічного змісту трилогії «Пам'ять про минуле Землі» (2006–2010) найпопулярнішого в Китаї та на Заході китайського автора Лю Цисіня видається актуальним, оскільки його творчість формує громадську opiniю [1].

У Сяоя в оглядовій статті про особливості розвитку сучасної китайської наукової фантастики відзначає, що фантастичний дискурс у літературі після виникнення КНР у ХХ ст. виконував завдання науково-популярної пропаганди, був утилітарним і прикладним, за своїм статусом знаходився на маргінесі літератури [2]. Дослідник вказує, що після першого та другого етапів розвитку китайська наукова фантастика у сучасному контексті завдяки своїй ««транскордонності», імовірно, перетвориться на тексти загального характеру, а також заповнить лакуну, утворену в результаті втрати гуманітарними науками своєї мови» [2, с. 101]. На нашу думку, особливості, пов'язані з ідеологізованістю фантастичного дискурсу, нікуди не поділися в країні, де напрямки розвитку культури регулюються політико-ідеологічними інструментами. Крім того, варте особливої уваги зауваження дослідника щодо «втрати своєї мови» гуманітарними науками. Очевидно, йдеться саме про формування фантастичними жанрами новітніх дискурсу і наративу, які б дали змогу сформулювати, оприлюднити і впровадити новий порядок денний, горизонт смислів насамперед для масової свідомості та колективної уяви, що з необхідністю означає формування ідеологічних конструкцій. Західна модель фантастичного дискурсу відпочатку спирається на уяву, яка, за замовчуванням, вільна виходити не лише за межі фізичної предметності матеріального світу та його законів, але і соціальних чи культурних форм опису реальності, таких, наприклад, як міф чи релігія. Свобода уяви, оперта на індивідуалізм людини як автономного творця та деміурга власної

творчості, завжди живила літературну традицію Заходу. Східна традиція з огляду на прагматичні риси міфологічної картини світу, уяву, імовірно, схильна інтерпретувати скоріше інструментально, ніж онтологічно – вона не створює світи, але є інструментом орієнтації в наявній та передбачення майбутньої соціальної чи технологічної реальності принагідно до сучасного китайського фантастичного дискурсу. Розуміючи граничну умовність і схематизм подібного розмежування, ми апелюємо до парадоксального поєднання традиційної колективної свідомості, технологізованої соціальності та заперечення антропоцентризму в західному варіанті, притаманні сучасній китайській фантастичній літературі. На нашу думку, причиною цього є питомий міфологізм східної свідомості [3], який виражається через ритуалізованість, що надає уяві своєрідного «модульного», структурованого, інструментального характеру, робить її частиною когнітивних налаштувань свідомості, витісняючи на другий план її екзистенційний і катарсичний потенціал. І от саме тут, на нашу думку, і криється головна вразливість подібного підходу – рецепція реальності поза дескриптивними формами мови та когнітивними механізмами свідомості постає як наратив або навіть перформативний наратив. Тобто подібна фантастика більшою мірою проєкційно моделює реальність, ніж виконує рекреаційні естетичні чи екзистенційні завдання. Таким чином, вона є насамперед функціональною і може бути розглянута як функція ідеології.

Сучасний китайський фантастичний дискурс у випадку трилогії Лю Цисіня прекрасно ілюструє передбачення майбутнього цивілізації, фундоване на подібному описі реальності. Ідеться про так звану «теорію темного лісу», яку зазвичай пов'язують з йогою трилогією. «Жах вічної ночі» (назва одного з розділів третьої частини трилогії), який фантаст пов'язує з тим, що «космос, неначе криве дзеркало, в багаті разів підсилює темний бік людства», анітрохи не корелює з геометричним «холодом безкінечних просторів» Паскаля. Наголошуємо, що у варіанті Лю Цисіня йдеться про колективні, родові страхи людства як спільноти, вперше відрефлексовані в міфології, коли хаосу навколо людина спробувала протиставити впорядковані структури ритуалістики, з яких постали культура та цивілізація. Паскалівський жах трансцендентного, сказати б, «вертикальний», онтологізований екзистенційно в системі «Я – універсум», що характеризує західну традицію, на відміну від «горизонтального», «плаского» остраху «чужих» як ворогів у китайській. Класика західної science fiction у різних піджанрах (А. Азімов «Академія», Г. Герберт «Дюна», К. Саймак «Місто», С. Лем «Сума технології», «Солярис», «Голем XIV» тощо), кіберпанку (Б. Стерлінг, В. Гібсон, Ф. Дік та ін.) відпочатку спираються на окремість

рецепції, опису й переживання реальності людиною, за якої специфічно людська точка зору не може бути розчинена в будь-яких соціально-групових чи техногенно-цивілізаційних альтернативах. Сама по собі метафора темного лісу, як і парадокс Е. Фермі, інваріантом-ілюстрацією якого вона є, свідчить лише про антропогенну інтерпретацію «становища людини в космосі» (М. Шелер) як воно тлумачиться наприкінці першої чверті ХХІ ст. внаслідок розвитку інформаційно-комунікативних технологій та глобальної кризи наукової експертизи як підстави наукової картини світу. Китайський новітній фантастичний дискурс, який, згадаймо, претендує на статус мови новітньої гуманітарної науки (У Сяоя) легко відкидає індивідуалістичний антропоцентризм як невластивий підставам як національної історико-культурної традиції, так і настановам новітнього наукового образу світу. Новітня наука, втрачаючи опертя на емпірично-фактуальну предметність об'єктів дослідження, через принцип антропності переходить до математичних моделей, репрезентованих чи то в теоретичних побудовах (які можуть набувати позірно метафізичного характеру для буденної свідомості – наприклад, космологічні об'єкти такі, як великий атрактор, горизонт подій, Ланіакєя тощо) у фантастичному наративі. Таким чином, дискурс наукової фантастики має легітимізувати і наповнити соціальними меседжами та регулятивами колективні уяву і свідомість, інсталуєючи їх у символічний смислогенеративний ландшафт людей та спільнот, зокрема й ідеологічний. Беручи до уваги травматичну історичну традицію Китаю щодо рецепції технологічної та наукової переваги Заходу, песимізм щодо першого контакту з позаземним розумом є не лише ментальним конструктором (архетип, імпринт, гештальт), але й частиною ідеології, розглянутої як катехізіс, компендіум імперативів і догматичних настанов, оскільки він укорінений в культурі. Узагальнюючи, можна припустити, що це вказує на ідеологічне підґрунтя меседжу трилогії та новітнього дискурсу китайської фантастичної літератури. Апокаліптична космоопера, якою є третя частина трилогії, змальовує загибель не те що культур і цивілізацій, галактик і кластерів, але і всесвітів і навіть вимірів.

Загалом новітній китайський фантастичний дискурс концептуалізує технологізм як підставу майбутнього, інструмент соціальної модернізації, також збитковий характер традиційного гуманізму, наслідком якого, мало не неминучим, є соціально-технологічна дистопія, і, що промовисто, людські спільноти, які діють механістично як певна цілісність, математична множина. Персонажі є показово «пласкими», не «об'ємними», оскільки наратив не скерований на людей, а на події з класами, великими числами, спільнотами. Люди в таких текстах нагадують юнітів зі стратегічних комп'ютерних ігор. Причому саме це,

за думкою Цисіня, має дати надію на умовну «прекрасну землю» (як недосяжний платонівський ейдос), що видається доволі парадоксальним. Образ майбутнього, який формує новітня китайська фантастика може бути розглянутий як елемент маніпулятивних технологій у сфері масової свідомості, тобто як ідеологічний тригер. Наголосимо, що наші міркування стосуються виключно філософського та ідейного змісту проблематизованих питань, ми жодним чином не претендуємо на естетичне оцінювання художньої вартості згадуваних текстів та традиції в цілому.

Література:

1. Cixin Liu. The Worst of All Possible Universes and the Best of All Possible Earths : Three Body and Chinese Science Fiction. *Tor-Com*. Oct. 30, 2014. URL:<https://bit.ly/3l6G1PU> (accept 14.10.2022).
2. Xiaoxia Wu. On the development characteristics of chinese contemporary science fiction. *Chinese studies*, 2020, 1: 99–108. URL: <https://doi.org/10.15407/chinesest2020.01.099> (accept 14.10.2022).
3. Yue Wang. Aesthetic value of myth-making in modern chinese literature. *Chinese studies*, 2019, 1:5–10. URL: <https://doi.org/10.15407/chinesest2019.01.005> (accept 14.10.2022).